

**IZRAŽENOST KOGNITIVNIH STILOVA UVJETOVANIH
KOCKANJEM KOD SREDNJOŠKOLACA NA PODRUČJU
GRADA ŽIVINICE**

**EXPRESSION OF COGNITIVE STYLES CONDUCTED BY
GAMBLING IN SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN THE
TOWN OF ŽIVINICE**

Jahić Adela¹, Bijedić Meliha¹, Kuralić-Čišić Lejla¹, Hrnjić Almedina²,
Suljkanović Djedović Emina³

¹Univerzitet u Tuzli, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Bosna i Hercegovina

²JU Dom zdravlja Živinice, Bosna i Hercegovina

³JU Osnovna škola "Klokotnica", Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Cilj rada je utvrditi razlikuju li se srednjoškolci u gradu Živinice u izraženosti kognitivnih stilova uvjetovanih kockanjem s obzirom na spol, dob i vrstu škole. Istraživanje je provedeno u na uzorku od 340 učenika oba spola (170 učenika i 170 učenica) u srednjim školama na području grada Živinice. Zastupljeni su učenici od 1-4 razreda, a dob ispitanika se kreće od 16 do 18 godina. Za potrebe istraživanja korištena su dva mjerna instrumenta: Zambardov upitnik vremenske perspektive eng. *Zimbardo Time Perspective Inventory* (ZTPI), (Zimbardo i Boyd, 1999), Međunarodni fond varijabli ličnosti (eng. *Internacional personality item pool-IPIP*) (Goldberg, 1999). Podaci su prikupljeni putem samoiskaza. Rezultati istraživanja pokazuju da je prosječna starosna dob muških ispitanika koji nisu igrali neku od igara na sreću 16,74 godine, dok su oni koji su igrali neku od igara na sreću u prosjeku stari 17,01 godinu. Od ukupno 112 učenika koji su se izjasnili da su igrali neku od igara na sreću, njih 85 ili 68,00% su učenici četverogodišnje strukovne škole, dok je 27 ili 60,00% učenici gimnazije. . Između ženskih učenika sklonih i onih koji nisu skloni kockanju dobivena je statistički značajna razlika u ekstraverziji, jednoj od petofaktorskih dimenzija ličnosti ($P < 0,05$).

Ključne riječi: kockanje, srednjoškolci, spol, vrsta škole.

ABSTRACT

The aim of this study was to determine whether high school students in the town of Živinice differ in the expression of cognitive styles conditioned by gambling with regard to gender, age and type of school. The research was conducted on a sample of 340 students of both sexes (170 boys and 170 girls) in high schools in the city of Živinice. Students from grades 1-4 are represented, and the age of the respondents ranges from 16 to 18 years. For the purposes of the research, two measuring instruments were used: Zambard's time perspective questionnaire eng. *Zimbardo Time Perspective Inventory* (ZTPI), (Zimbardo and Boyd, 1999), International Personality Item Pool (IPIP) (Goldberg, 1999). Data were collected through self-reports. The results of the research show that the average age of male respondents who did not play any of the games of chance is 16.74 years, while those who played any of the games of chance are on average 17.01 years old. Out of a total of 112 students who stated that they played one of the games of chance, 85 or 68.00% of them are students of a four-year vocational school, while 27 or 60.00% are high school students. . A statistically significant difference in extraversion, one of the five-factor dimensions of personality ($P < 0.05$), was obtained between female students prone and those who are not prone to gambling.

Key words: gambling, high school students, gender, type of school.

UVOD

Ranije se mislilo da se problemi povezani s kockanjem uglavnom odnose na populaciju odraslih. Međutim, sve veći broj istraživanja pokazuju da sva djeca i adolescenti imaju svojevrsan „mix“ faktora kako rizičnih tako i zaštitnih koji determiniraju vjerojatnoću da će nastati problem. Kockanje mladih i problemi srednjoškolaca generalno su vezani za prelazno razdoblje iz djetinjstva u odraslo doba praćeno brojnim tjelesnim, psihičkim, intelektualnim, emocionalnim, društvenim i duhovnim pojavama (Cian, 1988, Ninčević, 2009). Epidemiološki podaci ukazuju da se kockanje mladih, poput mnogih ponašanja u adolescenciji, događa na frekvenzijskom kontinuumu, u rasponu od nesudjelovanja do eksperimentisanja, povremenog kockanja, redovitog kockanja do zaokupljenosti kockanjem s ozbiljnim posljedicama (Stinchfield i Winters, 1998., prema Winters i sar. 2002).

Postoji veliki broj definicija kockanja, no u svim definicijama ističu se neki zajednički elementi kao što su: 1) neizvjestan ishod igre, 2) nemogućnost kontrole ponašanja i 3) mogućnost pojave štetnih posljedica kockanja. Kockanje ili kocka zajednički je naziv za skup raznovrsnih igara, ponašanja i aktivnosti, koje uključuju ulaganje novca, uz rizik i nadu u očekivanje pozitivnog ishoda tj. igrač reskira i nadu da će povratiti uloženo ili dobiti više od toga (Koić i sur. 2009).

Ulaganje nečeg vrijednog u događaj koji može (ali i ne mora) rezultirati većim i povoljnijim ishodom (Petry, 2001). Svjesno i namjerno ulaganje vrijednosti (ne nužno novca) u ishod nekog događaja. Torre i Zoričić (2013) navode da se kockanje mladima doima privlačnim jer dovodi do snažnih uzbuđenja uz istovremenu mogućnost lake zarade novca, koji dovode do ostvarenja svih mladenačkih sanjarija. Danas većina ljudi kockanje vidi kao socijalno neprihvatljivo ponašanje rezervirano za marginalizirane skupine. Drugim riječima, kockanje je ulaganje nečeg vrijednog u događaj koji može rezultirati većim i povoljnijim ishodom (Petry, 2001., prema Dodig i Ricijaš, 2011).

Uslijed opće društvene prihvaćenosti kockanja, mladi odrastaju u društvu u kojem im je ta aktivnost dostupna i u kojem se igre na sreću u velikoj mjeri smatraju bezazlenom razonodom i zabavom. Iako je u gotovo svim razvijenim zemljama maloljetnim osobama zakonom zabranjeno sudjelovanje u kockarskim aktivnostima, istraživanja (Derevensky i Gupta, 2004.) pokazuju kako je veća prevalencija kockanja među mladima nego među odraslim osobama, što znači da mladi pronalaze načine da sudjeluju u kockarskim aktivnostima. S obzirom na učestalost i posljedice, kockanje najbolje možemo opisati kao kontinuum ponašanja od potpunog izostanka kockanja, preko društvenog i rizičnog, pa do problematičnog i patološkog kockanja. Današnje generacije djece i mladih odrastaju u vremenu u kojem su različite vrste kockanja izuzetno dostupne i slobodno reklamirane. Za razvoj problema uzrokovanih kockanjem važno je da ovo ulaganje bude kratkoročno, kako bi se mogao pojaviti i intenzivirati osjećaj pobuđenosti tokom iščekivanja ishoda. Unazad nekoliko godina svjedoci smo sve većem broju osoba koje razvijaju problemsko kockanje, a kao mogući uzroci navode

se sve veća dostupnost igara na sreću (Dodig i Ricijaš, 2011). Kockar je uvjetovan uzbuđenjem koje je povezano s kockanjem ili, pak, kockanje postaje način nošenja negativnim psihološkim stanjima.

Od jednake važnosti je i dob u kojoj djeca počinju sa kockanjem. Psiholozi Lesieur i Klein (1987., prema Thompson, Pinny i Schibrowsky, 1996) navode da djeca problematičnih kockara imaju veliku šansu da i sami postanu problematični kockari.

Torre i Zoričić (2013) navode sljedeće crte ličnosti kao predispozicijske uzročnike rizika za nastanak ovisnosti o kockanju kod mladih koji kockaju:

- nepodnošljivost neugodnih emocionalnih stanja i opća preosjetljivost,
- nemotiviranost i nemar za nadzor nad vlastitim ponašanjem,
- niska tolerancija na frustraciju, impulzivnost i naprsitost,
- izražena potreba za podražajima i uzbuđenjima uz istodobnu nisku sposobnost za odgodu, čekanje i podnošenje dosade,
- nedostatak socijalnih alternativnih vještina za postizanje osjećaja ispunjenja identiteta.

Kockanje adolescenata, ali i odraslih se poput ostalih rizičnih ponašanja nalazi na kontinuumu te u skladu s tim razlikujemo i nekoliko tipova kockara (Fong, 2005):

Društveni kockari, većina odraslih i adolescenata koji kockaju čine to na društvenoj bazi i ne podliježu dugoročnim problemima vezanim uz kockanje. Kockanje traje određeno vrijeme, uz unaprijed određene prihvatljive gubitke.

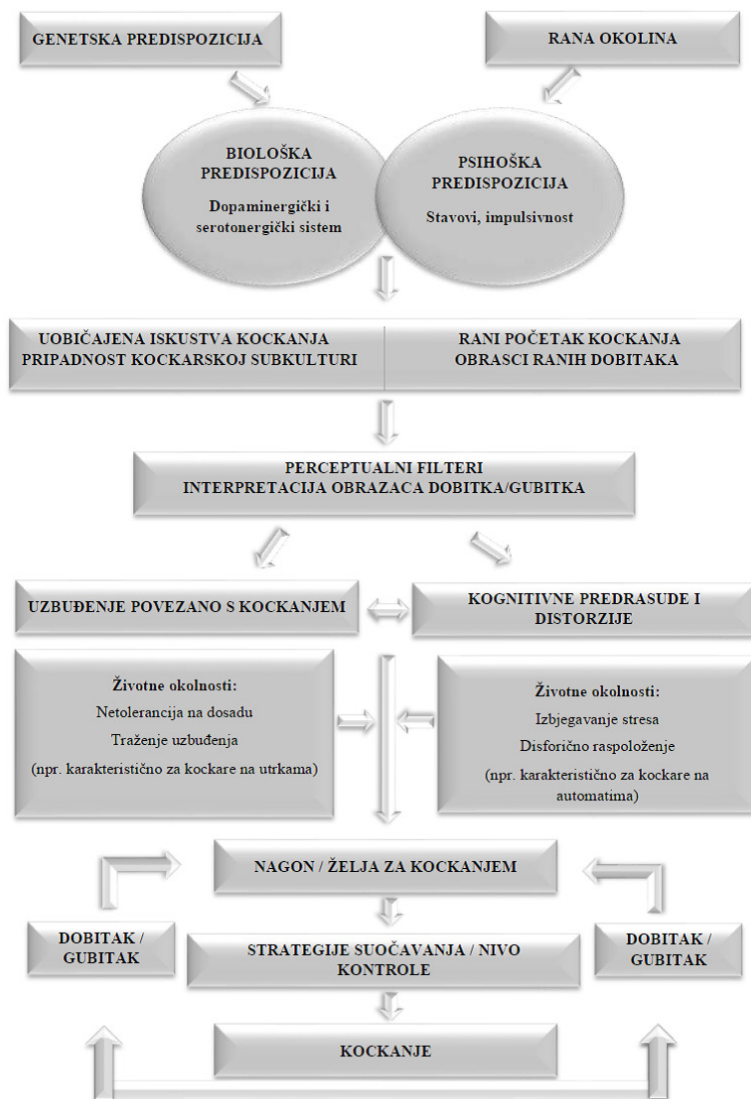
Rizični kockari-oni koji kockaju unatoč manjim problemima. Riječ je o populaciji u riziku jer kockanje počinje dominirati kvalitetom života osobe, ali još uvijek ne dovodi do težih oštećenja.

Patološki kockari-pokazuju uporno i povremeno neprilagođeno ponašanje koje ometa osobni, roditeljski ili profesionalni život. Odnosno, oni nastavljaju s kockanjem unatoč negativnim posljedicama. Kako su igre na sreću aktivnosti koje na tržištu imaju širok raspon modaliteta prilagođenih igračima i njihovim potrebama, za pretpostaviti je da je intenzivnije uključivanje u jednu kockarsku aktivnost obilježeno intenzivnijim igranjem i drugih igara, što potvrđuju i istraživanja (Dodig, 2013).

Kao rizični faktori za razvoj problematičnog kockanja navode se i kognitivne distorzije, pa tako postoje tri vrste kognitivnih distorzija koje su identificirane kod osoba uključenih u kockarske aktivnosti: prvo, kockari su skloni iluziji kontrole, odnosno vjerovanju da oni sami mogu uticati na željene ishode kockanja, drugo kockari procjenjuju ishode kockanja na pristran način pripisujući dobitke svojim vlastitim sposobnostima, a gubitke lošoj sreći, i treće kockari pogrešno razumiju prirodu slučajnosti vjerujući da su objektivno nezavisni događaji međusobno povezani (Milton, 2006). Konkretno kognitivne distorzije koje su najčešće prisutne kod mladih, prema Wood i Griffiths (2002) su vjerovanje da će nastaviti dobijati ukoliko su do sada imali seriju dobitaka, ali i vjerovanje kako će im određeni rituali u ponašanju pomoći u pobjedi.

Biopsihosocijalni model kako napominje Dodig (2013) razvio je Sharpe (2002) s ciljem integracije dosadašnjih saznanja u model (Shematski prikaz 1) koji je empirijski moguće testirati, te koji bi bio temelj budućih istraživanja problematičnog kockanja. Isti autor u kreiranju sveobuhvatnog modela polazi od pretpostavke da postoje određene predispozicije za razvoj problema vezanih uz kockanje, te ih dijeli u dvije grupe:

- biološku (promjene u neurotransmiterima) i
- psihološku (npr. impulsivnost).

Shematski prikaz 1. Biopsihosocijalni model patološkog kockanja (Dodig, 2013)

Cilj istraživanja je utvrditi razlikuju li se srednjoškolci u gradu Živinice u izraženosti kognitivnih stilova uvjetovanih kockanjem s obzirom na spol, dob i vrstu škole;

U istraživanju se pošlo od pretpostavke da postoje razlike u kockarskim aktivnostima među srednjoškolcima u općini Živinice s obzirom na spol na način da mladići kockaju intezivnije i učestalije kod starijih učenika i učenika strukovne škole.

METODE

Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno u aprilu i maju 2016. godine na uzorku od 340 učenika oba spola (170 učenika i 170 učenica) u srednjim školama u općini Živinice (Medicinska škola, Elektrotehnička škola i J.U. Gimnazija Živinice). Zastupljeni su učenici od 1-4 razreda, a dob ispitanika se kreće od 16 do 18 godina od 1 do 4 razreda.

Mjerni instrumenti

Za potrebe istraživanja korišteni su sljedeći instrumenti:

Zambardov upitnik vremenske perspektive eng. *Zimbardo TimePerspective Inventory* (ZTPI), (Zimbardo i Boyd, 1999) za muški i ženski spol.

Instrument (ZTPI) se sastoji od pet različitih subskala, od kojih svaka predstavlja jednu koherentnu vremensku dimenziju. Instrument se sastoji od pet faktora vremenske perspektive: 1) prošlost-negativna, 2) prošlost-pozitivna, 3) sadašnjost-hedonistička, 4) sadašnjost-fatalistička, 5) budućnost. Dosadašnja istraživanja koja su u svojem središtu imala odnos vremenske perspektive i rizičnih ponašanja, te s druge strane ponašanja usmjerenih prema zdravlju pokazala su kako su značajne samo perspektive sadašnjosti i budućnosti (Henson i sar., 2006., Keough i sur., 1999., prema Zimbardo i Boyd, 1999).

Međunarodni fond varijabli ličnosti (eng. *Internacional personality item pool-IPIP*) za muški i ženski spol (Goldberg, 1999).

Goldbergov IPIP - 100 (Međunarodni fond varijable ričnosti) je upitnik ličnosti zasnovan na Big Five modelu ličnosti. Sadrži 100 čestica, po 20 za svaku od Big Five dimenzija: ekstroverziju, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i intelekt. Zadatak sudionika je procijeniti na skali od pet nivoa (Potpuno netačno; Uglavnom netačno; Niti tačno niti netačno; Uglavnom tačno; Potpuno tačno) koliko tvrdnja u svakoj pojedinoj varijabli odgovara njegovom samoopisu. Korišten je i instrument za mjerenje iskrivljavanja odgovora. Sadrži 43 varijable od kojih je 21 preuzeta iz L-skale Eysenckovog upitnika ličnosti a 22 iz Paulhusovog BIDR-a, upitnika koji operacionalizira Paulhusov model iskrivljavanja odgovora na upitnicima ličnosti. Upitnik je usmjeren za procjenu

ponašanja srednjoškolaca i njihove uključenosti u kockarske aktivnosti. Popunjavanjem anketnog upitnika nema tačnih i netačnih odgovora, nego se nastoji ispitati mišljenje i iskustvo mladih u srednjoj školi. Anketni upitnik IPIP ima 27 pitanja. Zaslužan za konceptualizaciju BigFive modela bio je Goldberg (1999) koji je jednako tako zaslužan i za njegovu popularizaciju. Faktore, koji se tradicionalno obilježavaju brojevima, Goldberg je nazvao na slijedeći način: (I) Ekstraverzija ili Surgencija; (II) Ugodnost ; (III) Savjesnost ili Pouzdanost; (IV) Emocionalna stabilnost (V) Kultura ili Intelekt. Faktori velepetorog modela ličnosti predstavljaju ličnost u najopćenitijoj i najapstraktnijoj razini, a svaka od pet dimenzija uključuje veliki broj specifičnih karakteristike ličnosti. Istraživanja ovog modela pokazuju da dobivenih 5 faktora ovim modelom na samo da su odraz temeljenih dimenzija ličnosti na konceptualnoj, već su isto tako odraz dimenzija na ponašajnoj razini.

Način prikupljanja i obrade podataka

Podaci su prikupljeni na način da su učenici popunjavali upitnike, putem samoiskaza. Svi rezultati su prikazani poštujući princip anonimnosti, a prethodno je dobivena pismena suglasnost i roditelja djece, a i od menadžmenta škola u kojima su prikupljeni podaci.

Istraživanje se provodilo u skladu s etičkim kodeksom istraživanja s djecom, a korištena metoda samoiskaza po principu „papir-olovka“. Prije ispunjavanja anketnog upitnika učenici su bili upoznati s time da je sudjelovanje u istraživanju u potpunosti dobrovoljno i anonimno, te da će dobiveni podaci istraživanjem biti korišteni u istraživačke svrhe. Podaci dobiveni ovim istraživanjem obrađeni su metodama parametrijske i neparametrijske statistike odnosno metodama deskriptivne statistike.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

U cilju utvrđivanja osobina ličnosti koristimo dimenzije ličnosti i tvrdnje koje ih prezentiraju su ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnosti intelekt.

Tabela 1. Osobine ličnosti muških učenika

OSObine LIČNOSTI	Nisu skloni kockanju	Skloni kockanju	P
	$\mu \pm \sigma$	$\mu \pm \sigma$	
Ekstraverzija	30,13 ± 4,48	29,57 ± 3,92	0,548
Ugodnost	29,91 ± 4,15	29,19 ± 3,78	0,416
Savjesnost	30,31 ± 4,24	30,04 ± 4,22	0,772
Emocionalna stabilnost	30,41 ± 5,25	30,08 ± 4,08	0,746
Intelekt	30,16 ± 5,29	29,51 ± 4,14	0,532

Tabela 2. Osobine ličnosti ženskih učenika

OSOBI NE LIČNOSTI	Nisu skloni kockanju	Skloni kockanju	P
	$\mu \pm \sigma$	$\mu \pm \sigma$	
Ekstraverzija	32,88 ± 6,32	30,07 ± 5,37	0,038
Ugodnost	30,65 ± 6,22	30,88 ± 5,43	0,865
Savjesnost	31,85 ± 6,27	30,73 ± 5,79	0,426
Emocionalna stabilnost	31,88 ± 7,21	30,88 ± 6,46	0,526
Intelekt	33,08 ± 6,67	32,37 ± 5,71	0,620

Između ženskih učenika sklonih i onih koji nisu skloni kockanju dobivena je statistički značajna razlika u ekstraverziji, jednoj od petofaktorskih dimenzija ličnosti ($P < 0,05$). Prepoznavanje individualnih razlika bitno je za predviđanje ponašanja drugih u određenim društvenim situacijama i kontroliranje ishoda tih ponašanja. Ključni pridjevski markeri za ekstraverziju su društven, druželjubiv, pričljiv, asertivan, otvoren, pustolovan. Prema dobijenim rezultatima, učenici koji nisu skloni kockanju imaju veći prosječan rezultat kod ove osobine ličnosti za razliku od učenika koji su skloni kockanju. Instrument se sastojao od varijabli namijenjenih ispitivanju pet velikih dimenzija ličnosti (Goldberg, 1999).

Ekstraverzija ili surgencija podrazumijeva kvantitet i intenzitet interpersonalnih interakcija, pozitivnu emocionalnost, uzbuđenje, dominirajući stav. Ovu dimenziju opisuju s jedne strane elokventnost, izraženu aktivnost, a s druge strane povučenost, otuđenost, i izražena šutljivost. Primjer ove varijable "Nije mi neugodno što sam u centru pažnje".

U daljem dijelu rezultata istraživanja biće opisane razlike između učenika koji kockaju prema vrsti škole i spolu.

Tabela 3. Učestalost kockanja kod muških učenika prema vrsti škole

Vrsta škole	Da li ste ikada igrali neku od igara na sreću?					
	Ne		Da		Ukupno	
	f	%	f	%	f	%
Četverogodišnja srednja škola	40	32,00	85	68,00	125	100,00
Gimnazija	18	40,00	27	60,00	45	100,00
Ukupno	58	34,12	112	65,88	170	100,00

$$\chi^2=0,942; df=1; p=0,332$$

Slijedom rezultata u gornjoj tabeli vidljivo je da od ukupno 58 učenika muškog spola koji se izjasnio da nikada nije igrao neku od igara na sreću, njih 40 ili 32,00 % su učenici četverogodišnje strukovne škole i 18 ili 40,00 % su učenici gimnazije.

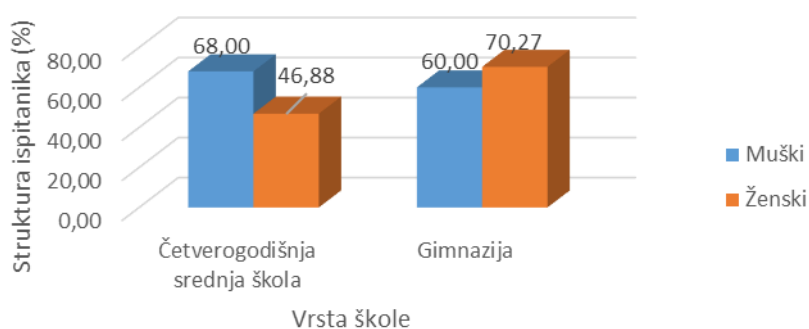
Od ukupno 112 muških učenika koji su se izjasnili da su igrali neku od igara na sreću, njih 85 ili 68,00% su učenici četverogodišnje strukovne škole, dok je 27 ili 60,00% učenici gimnazije.

Tabela 4. Učestalost kockanja kod ženskih učenika prema vrsti škole

Vrsta škole	Da li ste ikada igrali neku od igara na sreću?					
	Ne		Da		Ukupno	
	f	%	f	%	f	%
Četverogodišnja srednja škola	51	53,13	45	46,88	96	100,00
Gimnazija	22	29,73	52	70,27	74	100,00
Ukupno	73	42,94	97	57,06	170	100,00

$$x^2=9,335; df=1; p=0,002$$

Rezultati u gornjoj tabeli pokazuju da od ukupno 73 učenice kojese se izjasnile da nikada nisu igrale neku od igara na sreću, njih 51 ili 53,13 % su učenice četverogodišnje strukovne škole i 22 ili 29,73 % su učenice gimnazije. Od ukupno 97 učenica kojese se izjasnile da su igrale neku od igara na sreću, njih 45 ili 46,88 % su učenice četverogodišnje strukovne škole i 52 ili 70,27 % su učenice gimnazije. Izračunata vrijednost hi-kvadrat testa i pripadajuća p-vrijednost ($p=0,002$) je manja od 0,05 (5% nivoa značajnosti na kome je vršeno testiranje) upućuje na zaključak da postoji statistički značajna povezanost između vrste škole i sklonosti kockanju kod učenica. To znači da je veći procenat učenica koje su se nekada kockale u gimnaziji u odnosu na četverogodišnju strukovnu školu. Grafički prikazano, sklonost kockanju prema spolu i vrsti škole izgleda ovako.

Grafikon 1. Struktura ispitanika sklonih kockanju prema spolu i vrsti škole

Nakon utvrđivanja učestalosti, odnosno sklonosti kockanju među u čenicima srednjih škola u odnosu na spol, u nastavku slijedi prikaz obilježja koji se odnose na starosnu dob.

Tabela 5. Prosječna starosna dob obzirom na spol i sklonost kockanju

SPOL ISPITANIKA	SKLONOST KOCKANJU		P
	Ne	Da	
Muški	16,74 ± 1,052	17,01 ± 0,982	0,102
Ženski	17,00 ± 1,014	16,81 ± 1,074	0,255
UKUPNO	16,89 ± 1,035	16,92 ± 1,028	0,773

Shodno rezultatima u gornjoj tabeli, možemo zaključiti da je prosječna starosna dob muških ispitanika koji nisu igrali neku od igara na sreću 16,74 godine, dok su oni koji su igrali neku od igara na sreću u prosjeku stari 17,01 godinu. Nadalje, može se kazati da je prosječna starosna dob ženskih ispitanika koji nisu igrali neku od igara na sreću 17,00 godina, dok su one koji su igrali neku od igara na sreću u prosjeku stare 16,81 godinu. Podaci su konzistentni sa drugim istraživanjima, kada je u pitanju koji procent učenika srednjih škola je kockalo bar jedanput u životu je sljedeće prema Bijedić i saradnicima (2015) 70%.

Prikaz frekvencija s obzirom na vrstu škole o igranju pojedinih vrsta igara na sreću

U narednoj tabeli su prikazni rezultati koji pokazuju zastupljenost pojedinih kockarskih aktivnosti među učenicima srednjih škola na području općine Živinice.

Tabela 6. Prikaz frekvencija s obzirom na vrstu škole o igranju pojedinih vrsta igara na sreću

Red. Broj	KOCKARSKE AKTIVNOSTI	Četverogodišnja strukovna škola (130)		Gimnazija (79)		Z	P
		f	%	f	%		
1	Sportske kladionice (sportska prognoza, Toto 13 i sl)	113	86,92	35	44,30	6,57	0,000
2	Loto listići	103	79,23	36	45,57	5,00	0,000
3	TV Bingo	100	76,92	62	78,48	-0,26	0,794
4	Bingo u casinu	84	64,62	22	27,84	5,16	0,000
5	Jednokratni srečke (strugalica, srečke na otvaranje)	76	58,46	44	55,69	0,39	0,695
6	Igre na automatima (npr. Jednoruku Jack i slično)	66	50,77	25	31,64	2,70	0,007
7	Elektronski rulet (bez djelatelja žetona, tj. croupiera)	56	43,08	17	21,51	3,17	0,002

Red. Broj	KOCKARSKE AKTIVNOSTI	Četverogodišnja strukovna škola (130)		Gimnazija (79)		Z	P
		f	%	f	%		
8	Rrulet (sa djelatijem žetona, tj. croupierom)	47	36,15	15	18,98	2,63	0,008
9	Kartaške igre u casinu (poker, Black_jack i sl) s djelatijem	43	33,08	14	17,72	2,42	0,016
10	Virtualne utrke konja	39	30,00	14	17,72	1,98	0,048
11	Klađenje na različite izbore (npr. Oscar,Eurosong, izbor za Miss i sl.)	36	27,69	15	18,98	1,42	0,155
12	Internet kockanje (bilo koja igra za novac na internetu)	32	24,62	15	18,98	0,94	0,345
13	ON-line kockanje na Internetu bez novčanog uloga-virtualno (npr. Facebook i slično)	34	26,15	22	27,84	-0,27	0,789

Tako je među učenicima četverogodišnje strukovne škole najzastupljenija sportska kladionica, odnosno sportska prognoza, Toto 13 i drugo, (86,92% učenika se potvrdno izjasnilo), zatim slijede loto listići (79,23%) i TV Bingo (76,92%), Bingo u casinu (64,62%), Jednokratne srećke-strugalice i srećke na otvaranje (58,46%), Elektronski rulet-bez dijeljenja žetona, tj.croupiera (43,08%), Rulet-sa dijeljenjem žetona tj.croupierom (36,15%), Kartaške igre u casinu-poker-Black-jack i sl.(33,08%), Klađenje na različite izbore (npr.Oskar,Eurosong, i sl.), (27,69%), Internet kockanje-bilo koja igra za novac na Internetu, (24,62%), On-line kockanje na Internetu bez novčanog uloga-virtualno (26,15%).

Među učenicima gimnazije najzastupljeniji je TV Bingo (78,48%), zatim slijede jednokratne srećke (55,69%), loto listići (45,57%), sportske kladionice(44,30%), Igre na utomatima (31,64%), Bingo u casinu (27,84%), On-line kockanje na internetu bez novčanog uloga-virtualno(27,84%), Elektronski rulet (21,51%). Budući da, mediji sve više reklamiraju i ujedno potenciraju različite sportske kladionice, tako da se mladima svakodnevno pruža mogućnost svakodnevnog klađenja, jer su kladionice lahko dostupne i pristupačne. Kockanje adolescenata je danas rastući i značajan javno zdravstveni problem, jer mladi upravo predstavljaju skupinu najrizičniju za razvoj problema vezanih uz kockarske aktivnosti (Hing i sur.,2016). Adolescenti koji se druže sa devijantnim vršnjacima, manifestiraju veći broj problema u ponašanju. Stoga, nije iznenađujuće da će oni adolescenti koji se druže s vršnjacima koji kockaju, isto tako biti uključeni u problematično kockanje nekada u budućnosti. (Casey i sar., 2011). Langhinrichsen- Rohling i saradnici (2004) pronalaze kako su upravo podložnost i osjetljivost na vršnjački pritisak jedni od značajnijih faktora rizika za razvoj problema s kockanjem kod mladih. Može se zaključiti da je problematično kockanje određeno složenim skupom međusobno povezanih faktora uzroka, od bioloških odrednica i porodične historije pa sve do društvenih normi. (Messerlian i sar., 2005)

ZAKLJUČAK

Reklamiranje i dostupnost igara na sreću potiču zanimanje mladih za kockarske aktivnosti, ali pridonose općem raspoloženju da je kockanje veoma prihvatljiv oblik zabave. Problematično kockanje nije samo emocionalni, fizički ili ekonomski problem za pojedinca. Problematični kockari su manje produktivni učenici, radnici i članovi porodice. Ne smijemo zanemariti činjenicu da današnja generacija mladih odrasta u okruženju u kojem je kockanje široko prihvaćena i promotivna aktivnost. Iz prikazanih rezultata jasno proizilazi kako je aktivnosti i napore veoma važno i potrebno usmjeriti prema poduzimanju konkretnih preventivnih mjera i kreiranju tretmanskih programa za populaciju srednjoškolaca. Dakle, odgovarajuća edukacija s ciljem poticanja prosocijalnih ponašanja, jačanje socijalno-emocionalnih vještina, kvalitetne škole. Preventivni rad s mladima i na fakultetima dao bi pozitivne rezultate u razvoju mladih, gdje bi im se, radeći njihovom pouzdanju usadile pozitivne vrijednosti tako da ne bi lahko pali pod utjecaj drugih vršnjaka, okruženja i utjecaja masovnih medija.

LITERATURA

1. Bijedić, M., Kuralić-Čišić, L., Kovačević, R., Vardo, E. (2015). Obilježja kockanja srednjoškolaca u Tuzli i Sarajevu, Izvještaj o rezultatima istraživanja, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla.
2. Casey, D., M., Williams, R., J., Mossière, A., M., Schopflocher, D., P., el-Guebaly, N., Hodgins, D., C., Smith G., J., Wood, R., T. (2011): The role of family, religiosity, and behavior in adolescent gambling. *Journal of Adolescence*, 34: 841 - 851.
3. Cian, L.(1988). *Adolescenti e giovani sulla strada della vita*. Roma: LAS.
4. Derevensky, J.L., Gupta, R. & Della Cioppa, G. (2004). A Developmental Perspective of Gambling Behavior in Children and Adolescents. *Journal of Gambling Studies*, 12 (1), 49-66.
5. Dodig, D., Ricijaš, N. (2011a). Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1), 103-125.
6. Dodig, D., Ricijaš, N. (2011b). Kockanje zagrebačkih adolescenata-uloga psihopatskih osobina, rizičnog i delinkventnog ponašanja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19 (2), 45-55.
7. Dodig, D.(2013a). Obilježja kockanja mladih i odrednice štetnih psihosocijalnih posljedica. *Doktorska disertacija*. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Sveučilište u Zagrebu.
8. Dodig, D. (2013b). Izazovi procjene i odrednice izraženosti psihosocijalnih posljedica kockanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 21 (2), 1-14.
9. Fong, W.T. (2005). *Pathological Gambling in Adolescents: No Longer Childs Play*. *Adolescent Psychiatry: Developmental and Clinical Studies*.

10. Goldberg, L. R. (1999). *A Broad-Bandwidth, Public Domain Personality Inventory Measuring the Lower- Level Facets of Several Five-Factor Models*.
11. Hing, N., Russell, A., Tolchard, B., Nower, L. (2016): Risk factors for gambling problems: an analysis by gender. *Journal of Gambling Studies*, 32(2), 511-534.
12. Koić, E., Đorđević, V., Filaković, P., Nađ, S. (2009): "Alea lacta Est", A Case Series Report of Problem and Pathological Gambling, *Collegium Antropologium*, 33(3), 961-971.
13. Langhinrichsen-Rohling, J., Rohde, P., Seeley, J., R., Rohling, M., L. (2004). Individual, family, and peer correlates of adolescent gambling. *Journal of Gambling Studies*, 20(1), 23-46.
14. Messerlian, C., Derevensky J., Gupta, R. (2005). Youth Gambling Problems: A Public Health Perspective. *Health Promotion International*, 20 (1), 69 - 79.
15. Milton, S. (2006). Addictions without substance series: The conundrums of gambling. *Drugs and Alcohol Today*, 6 (3), 37 - 41.
16. Ninčević. M. (2009). Izgradnja adolescenskog identiteta u današnje vrijeme, *Odgojne znanosti*, 11(1), 119-141.
17. Petry, N.M. (2001). Substance Abuse, Pathological Gambling and Impulsiveness. *Drug and Alcohol Dependence*, 63: 29-38.
18. Sharpe, L. (2002). A Reformulated Cognitive-behavioral Model of Gambling: A Biopsychosocial Perspective. *Clinical Psychology Review*, 22: 1-25.
19. Thompson, W.N. Pinney, K.N. Schibrowsky, J.A.(1996). The family that gambles together; business and social concerns. *Journal of travel research*, 34: 70-74.
20. Torre, R., Zorčić, Z. (2013). *Kockanje i klađenje od zabave do ovisnosti*. Zagreb, Hrvatski savez klubova lijčenih alkoholičara.
21. Winters, K.C. Stinchfield, R.D., Kim, L.C.(2002). Monitoring adolescent gambling in Minnesita. *Journal of Gambling Studies*, 11: 165-183.
22. Wood, R., T., Griffiths, M., D. (2002). Adolescent perceptions of the National Lottery and scratchcards: A qualitative study using group interviews. *Journal of Adolescence*, 25 (6), 655 - 668.
23. Zimbardo, P.G. and Boyd, J.N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology* 77(6) 1271-128.